

RDEČE VRSTE.

FRANCE BEVK.

1. POZDRAV IZ MOČILNIKA.

Gospodična Albina mi je darovala kito dišečega cvetja in je pristavila: »Pozdrav iz Močilnika.« Tisto kito cvetja sem poljubil, ne radi gospodične, ki jo spoštujem kot lastno sestro, ampak radi lepega spomina, ki je ležal v njem; bilo je mnogo domišljave sentimentalnosti v njem, poleg tega pa obilica onega duha, ki osvoji srce in dušo. Toliko odkritega in presrčnega vonja še nisem duhal, nikoli ne, kot da sem segel živemu človeku v roko in si zreva v oči, a ne rečeva besede.

Bilo me je sram v dno duše, da se do tega trenutka nisem spomnil na človeka, ki mi je bil po svojem duhu med vsemi skoraj najljubši. Moja dolžnost bi bila, da bi mu bil napisal nekrolog. Toda bolje je, da pišemo nekrologe onim ljudem, ki so živéč mrtvi, da sami beró, kako ni mogoče o njih ničesar povedati. O ljudeh, katerih duše so kakor vesoljstvo, ni mogoče pisati; če bi se dotaknil ene strune, zapelo bi jih na tisoče... In kakor hitro si zapisal prvo besedo, vidiš, da si jo zapisal sebi, in zdrzneš se: saj nisem umrl.

Pojdi in preglej njegove zaklade. Razloži dragocenosti po vrsti in napiši imena, razdeli čuvstva in lepoto, ki je neopredeljiva, v posamezne vrste, kot da si v muzeju. Ljudje bodo hodili skozi in brali lističe z duhovitimi opombami. Čemu si razložil srce, prijatelj moj? Ali ne vidiš, da si razparal ljubezen, srd, molitev, srce in misli?

Ko sem bral tisočere besede, katerih vsaka odtehta cele strani naše revščine, sem se vprašal, čemu se pripravajo, če je bil velik, če hvala o njem ni pretirana. Človek je bil, ki je odprl srce, da smo gledali vanje; še nikoli nisem videl tako otroškega in nepokvarjenega srca: Kar nam je dal, ni bila umetna potvara, ne načičkano dete, bil je on sam s svojim srcem, v dnevu, ki ga je živel. Nisem se vprašal, če stoji vsaka črka na pravem mestu in če so stavki tako razporejeni, kot je zapisano, da morajo biti. Vprašal sem, če stoji pred mano hinavec in lažnik. Gospoda, sram me je bilo mojega katoličanstva pred njim.

In ne bi bil odkritosrčen, če ne bi povedal, da sem začutil neznosno praznoto, ko ga ni bilo. Kot da se nahajam v neznanskem prostoru, nasičenim od kričanja, iskajočega izraza, ki ga nihče ne more najti. Žejni smo smehljajočega usmiljenja in besed, ki jočejo, kadar vriskajo, in vriskajo, kadar jočejo. Življenje pa gre molče svojo pot, trdo, pozabljeno, še preden je bilo porojeno.

Zdrznil sem se, ko sem videl, da je šla krivica čez blede obraze, nikoli site, nikoli vesele, večno teptane. Zdrznil sem se stokrat bolj, ko je dejal črn možak, ki je kadil konček cigare: »Čemu je umrl Cankar? On edini bi znal to opisati.« Kot

da nam je umrl oče, mati, edino oko; ki je videlo, edino srce, ki je čutilo, edino pero, ki je znalo popisati.

Še po njegovi smrti je kanilo blato obrekovanja na njegov spomin. Če mu delajo v čem krivico, v enem mu jo gotovo delajo. Nekoč, ko sva bila tretjič in zadnjič skupaj, mi je dejal z dvignjenim prstom:

»Krivico delaš, če govoriš o našem meščanstvu slabo. Leni in neumni so, a polno vrlin. Ono edino je bilo, ki ni pustilo umetnika umreti; ne radi umetnosti, ker je ni razumelo, ampak radi dobrega srca.«

Govoril je resnico, in tak človek ne pozna nehvaležnosti, že radi resnice same ne in krivica mu je bolj tuja kakor nam, ki ne moremo odpustiti onemu, ki nas je bičal iz ljubezni.

Kaj poreko oni, ki jih je pestoval v svoji ljubezni in čigar evangelijski nosijo v svojem srcu? Iz njih oči gleda, z njih ustnicami se smeje... Ne govorimo o njem, ki živi, ne pišemo nekrologov in zabavljic! Še iz kite cvetja v kozarcu vode na mizi vonja njegov glas in polni dušo!

Za kito cvetja, ta lepi in dišeči spomin, še enkrat: hvala!

2. HINAVSTVO.

Ne vem, koliko let sem imel, ko sem prvič spoznal, da ne smem vsega povedati. Napravil sem bil greh, tak greh, kot ga napravijo vsi otroci v gotovi dobi svoje starosti in ki ni, da bi ga stresal med sosedi, zakaj njegova sramota lahko pade na vso družino.

Bil sem kaznovan, izjokal sem se, obrisal sem solze, stisnil se v kot na peč in pasel čemernost. Oči so mi bile rdeče, na licih se je poznala sled solzá.

Prišla je soseda, sklenila je roki nad pasom in vprašala: »Kaj mu je bilo, da je jokal?«

Moj oče je prenehal za hip z delom in ni dal jasnega odgovora: »Sitni so! Vedno jih je treba strahovati.«

Ne vem, kaj je bilo v meni, kljubovalnost ali kaj; gotovo je, da je bilo tudi mnogo otroške odkritosti, ki ni poznala sramu. Zahlipel sem še enkrat in povedal vse do zadnjega. Oče me je ošinil s pogledom, soseda je molčala.

Ko je odšla, je vstal oče s stola, ne da bi me pogledal. Obrisal je smolnate roke v predpasnik in potegnil šibo izpod stropa. V meni je zastala sapa. Nikogar drugega ni bilo v izbi. Kaj hoče oče?

Pogledal me je strogo in preden sem mogel dvigniti roke, me je ošinil dvakrat s šibo: »Da boš znal molčati.«

Nekaj čudovitega se je dvignilo v meni. Divja, uporna želja se mi je porodila, da bi bil močan, močnejši kot vsi. Prijel bi bil šibo in jo zlomil na drobne kosce. No, Bog ni delal čudežev radi mene, dasi sem ga prosil v svojem srcu. Ostal

mi je sam jok in pridušeno sovrašтво, ki dolgo ni pobledelo.

Od tedaj sem že mnogo lagal in mnogokatero resnico govoril. Toda kot neizbegljiva zapoved je ostalo v duši in je hodilo z menoj, koder sem hodil: »Ne povej vsega!«

Kot da je dvoje človeških src: eno tiho, dobro in pregrešno, za doma, drugo šumno, oficijelno, za javnost. In kadarkoli mi je ušla beseda iz onega srca, ki ni za praznik in delavnik, so se zgrozili, kot da hodim gol po ulicah, podoben bratu Ginepru iz reda sv. Franciška, ki se je hotel ponižati na ta način.

V slednjem človeku je nekaj napuha, zakaj bi ga ne bilo tudi v meni malo? Želel sem tiho, da se dvignem nad povprečnega človeka toliko, da bom imel prost razgled v njegovo srce in v njegovo nehanje. Ne vem, koliko tega daru mi je Bog podelil. Ta želja pa vendar ni izvirala toliko iz napuha, kolikor iz želje, da se osvobodim, radi svojega duha in svoje besede.

Življenje me je zagnalo v brezno novih vprašanj in bolečin. Ko sem se mukoma boril sam s seboj, je sililo vse v izraz, enak ognju. Tu začenja moj greh. Potvoril sem besede in zakril njih pravo lice. Dvournje je padlo nanje. Enega imena nisem imenoval, drugo sem zapisal s tresočo roko; bal sem se, da izide natisnjeno.

Izšlo je. Prsti so bobnali po mizi, obrazi so me zrl. Nihče ni skušal prodreti v srce, zrl so me, kot človeka, ki je zamenjal nov suknič za starega.

»Tako... tako... tako... Ali niste poročeni?«

»Pač.«

»Tako, tako, tako...«

»Moj Bog, ali sem res zapisal besedo: ljubica? Ali sem povedal vse, kar je nerazrešljivega? Kot da je bobnalo s prsti po mojem srcu: »Tako, tako, tako...«

Napisal bom sijajno laž v ritmu in v rimah, polno lepih primer. Ne bom opisoval človeka in njegovega srca in če bom opisal greh, mu bom že s prvo besedo začrtal kazen, zasluženo in od človeške vesti potrjeno. Bobneči prsti bodo zadobili vesel takt: »Bravo, bravo, bravo!«

Namesto mozga je hinavščina v njih hrbtenicah. Sedé v kavarnah in listajo po časopisih: »Nič! Vse prazno!« Sedé v gledališču in zro na oder: »Nič! Vse prazno!« In ko si se dotaknil z mezincem njih prave podobe, od Boga ustvarjene in od hudobca potvorne, bi se zdrznili v svoji duši: Mi imamo mladinc. Mi imamo ljudstvo. Že radi nas in naše spodobnosti ne. V francoščini bi se to glasilo drugače.

Vaš lepi slovenski jezik ni ustvarjen za resnico, ampak za uboštvu, hlapčevstvo in hinavščino? Povej resnico v njem, videl boš, kako je top, neroden, ker je ni navajen; poslušaj, kako lepo zveni, če izraža laž in prihuljenost.

Spomnim se na velikega pisatelja, ki ga je bilo strah napisati svoje življenje po resnici in

pravici pred Bogom in pred ljudmi. In ta svoj strah je motiviral s tako lepimi besedami, da bi mu skoraj verjel. Bila je le nejasna podoba duševne odvisnosti, ki se je ni zavedel. Bil je kot otrok, ki pravi: »Ne smemo po cvetice na vrt, da ne poteptamo trave.« V resnici ga je strah očetove palice, ki ga je naučila te modrosti.

Človek je od vekomaj sirota. Vsaka njegova molitev je neuslišana. In dasi sem že stokrat želel moči, da bi zlomil šibo, je še vedno nisem zlomil. To je hujše zlo, kakor greh, govoriti sam o sebi.

AZAZEL.

DR. IVAN PREGELJ.

ŽALOSTNA IGRA V ŠTIRIH DEJANJIH.

ČETRTO DEJANJE.

Markova pristava na južnozpadnem pobočju Oljske gore nad hermonsko dolino in potjo iz Betanije v Jeruzalem. Jutranja straža 13. nizana. Klopi, oljke. Na desni vhod v pristavo. Sredi pozorišča nizek zid, ki je zunanja stran zadnje stene živalskega hana. Na levi vinograd s stopnicami. Z ravni med vinogradom in pristavo stopnice navzdol v ozadje. Ozadje je prospekt jeruzalemskega mesta od Kraljeve palače do Bethzeche, mestno obzidje do severnega stolpa. Pomladna, ekvinoxialna noč. Rdeč pas neba leži z desne proti levi nad obzidjem. Dani se trudoma, težko, kakor v puščavi pred samumom. Vse drugačna noč, kakor ona svetla ob Tiberijskem morju, polna strašočih šumov in laježa. Vzdihi vstajajo iz sanj. Zdajpazdaj se oglasi psalm stopnic. Nekje baji harpa, kakor izpod zemlje, trudno do smrti. Mirjam in Joanan Cebedejev sta zaspala na stopnicah v pristavo in se v spanju nagnila drug na drugega z rameni. Niže na tleh je zaspal Simon Kefa z golim mečem na kolenih. Na klopi pred zidom spita sede Natanael in Levi Alfejev. Zadaž na levi dremlje oženj. Ob njem človek, ki je bil slep, a je spregledal ob Tiberijskem morju. Na levi ob stopnicah v vinograd romar z dečkom.

1. prizor.

Človek (ki je bil slep). V noči in slepoti oči sem hodil. Dal mi je videti. (Lajež.)

Mirjam (v snu). Rabi, rabon!

2. prizor.

Deček (se dvigne, sede). Oče, oče!

Romar (ob njem). Ali ti kličeš, moj sin?

Deček. Kje sva, oče? Kje je mati? Strah me je.

Romar. Pred mestom svetim. Jutri boš šel v vežo Gospodovo. Zdaj pa lezi na uho in spi!

Deček. Ne morem spati. Šakali tulijo. Oče, pri nas v Engadi šakali pojo.

Romar. Niso šakali. Mestni psi tulijo. Lačni iščejo mrhovine ob obzidju v dolini ognja.

Deček. Lajajo, kakor bi ljudje lajali.

3. prizor.

Joel (se pokaže izza zidu in se skrije spet).

Deček (ga je videl). Človek je blizu in hodi potuhnjeno.

Romar. Svojce je izgubil morda. (Zdeha). Če jih bo našel.